

סוגיות בדף היומי

ערכין כ"ג. נדר שהודר על דעת רבים, ובפני רבים

להתיר שלא בפניו. והוסיף הא"ח לבאר הא דהביא עימו את אחוזת מרעהו מפני שר"ת בנדרים ס"ה. נסתפק אם נדר לחברו שהיטיב עימו והתיר שלא בפניו, אם מותר או לא. ולכן נתחכם שיהא בפני רבים ועל דעת רבים. והנה נחלקו בגיטין מ"ו. אם רבים זה שלשה, או עשרה, וכתב הא"ח דכן מצא במדרש מחלוקת אם אחוזת מרעהו זה שם אדם, ואז ביחד עם פיוכל שר צבאו הם שלשה, או שאחוזת מרעהו זו סיעת מרחמוהי כתרוממו, והיינו שרצה שיהיו עשרה. – דעות אלו תלויות בכמה הוי רבים. עיי"ש בהרחבה.

(קצירת האומר)

ערכין כ"ג. "אלא הכא בשאלה דהקדש המיפלג"

וכדי להציל נכסיו אין לו צורך לעשות קנוניא, לכן אין חוששים שהוא יעשה קנוניא להקדש ואין צורך להדיר אותו.

הר"ף הרא"ש והר"ן הביאו את הסוגיא שלנו במס' כתובות (פר י"ד), והר"ן שם מביא את דעת הרמב"ם בהל' ערכין (פ"ז), שפסק הלכה כרבי אליעזר שהמקדש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה, כשיגרשנה ידור הנאה ממנה. ושואל הר"ן למה פסק הרמב"ם הלכה כרבי אליעזר, והלא קי"ל כב"ה שהקדש טעות אינו הקדש, ורבי יהושע סובר כב"ה וצריך לפסוק הלכה כמותו. ואומר הר"ן שהרמב"ם סומך על דברי רב הונא שאומר: שכיב מרע שהקדש את כל נכסיו, ואמר מנה לפלוני בידי נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. ומבואר בסוגיא שדוקא בשכיב מרע לא חוששים כי אין אדם חוטא ולא לו. אבל בריא אינו נאמן לומר מנה לפלוני, שחיישין שיעשה קנוניא על ההקדש, וחזינן שרב הונא סובר שחוששים לקנוניא, ודלא כרבי יהושע, ולכן הרמב"ם פוסק כדברי רבי אליעזר שחוששים לקנוניא, ועל אף שבודאי הרמב"ם פוסק כדברי בית הלל, שהקדש בטעות לא הוי הקדש ויש שאלה בהקדש, וא"כ לכאורה יש לו עצה להישאל על ההקדש שהוא הקדש, ובשביל מה הוא עושה קנוניא. ומבאר הר"ן שיש לחשוש שאין הוא רוצה ללכת לחכם להישאל לגמרי על ההקדש, ולכן הוא בא לעשות קנוניא על ההקדש, כפי שמוכח מדברי רב הונא שחוששים לקנוניא. ואינו סובר כפירוש התוס' לחלק ולומר שלפטור משבועה חוששים לקנוניא, ולגבות כתובה מהקדש אין חוששים כיון שיכול להישאל על ההקדש אצל חכם.

(הגרמ"ז בשיעורי היום)

עיין באריכות באור החיים הקדוש על פרשת תולדות פרק כ"ו, בכריתת ברית של אבימלך עם יצחק. ותוכן דבריו בקצרה: דהנה קשה שהרי כבר נשבע אברהם לאבימלך ומה צריך שגם יצחק ישבע. והביא הא"ח מחלוקת ראשונים בנודר על דעת חברו ולא קיבל טובת הנאה מחברו, האם יכול לכתחילה להתיר שלא בפניו, או שרק בדיעבד מותר. וכיון שאברהם לא קיבל טובה מאבימלך, והמתנות שנתן לו, עבור אשתו שרה היו, א"כ יכול אברהם להתיר שלא בפניו או לכה"פ בדיעבד אם התיר יהא מותר, ולכן חזר שיצחק ישבע כיון שסבר שהיטיב עימו, שוב לא יוכל

ערכין כ"ג. "אלא הכא בשאלה דהקדש המיפלג"

המחלוקת בין רבי אליעזר ורבי יהושע היא באדם שהקדש מנכסיו, האם יכול להישאל על ההקדש וללכת לחכם שיתיר לו את ההקדש שהוא הקדש כדי שההקדש יחזור לחולין כפי שהיה, או שבהקדש א"א להישאל. וכפי שיתבאר בסמוך במה תלויה מחלוקת זו.

כל היסוד של התרת נדרים יסודו בזה שהנדר הוא טעות. שהחכם חוקר ושואל אותו אם היה יודע שיארע דבר מסוים, האם היה נודר או לא, ואם אומר שלא, נמצא שהנדר שהוא נדר הוא נדר בטעות. ולכן הוא יכול להתיר לו את הנדר כי נדר בטעות לא הוי נדר. לבית הלל שהקדש טעות אינו הקדש, מועיל שאלה לחכם, שהחכם יתיר לו ע"י פתח וחרטה, וזה יחשב שההקדש הוא הקדש בטעות, ולא חל ההקדש. ולבית שמאי שהקדש בטעות הוי הקדש, אין שאלה להקדש, שאף שע"י פתח וחרטה נעשה ההקדש כנדר בטעות, אבל הרי הקדש בטעות ג"כ הוי הקדש. לכן אין שאלה להקדש. ובמחלוקת זו נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר סובר כדברי בית שמאי שאין שאלה להקדש, ולכן אדם זה שהקדש את הנכסים, אין לו דרך להוציא את הנכסים מרשות ההקדש רק בקנוניא ע"י שיגרש את האשה והיא תגבה את הכתובה מן ההקדש, ויחזור ויתחתן אתה. וע"כ הוא צריך לידור הנאה שלא להחזיר אשה זו לעולם. רבי יהושע סובר כבית הלל שיש שאלה להקדש, ואם זה שהקדש את הנכסים כשהוא מתחרט אין לו צורך לעשות קנוניא כדי לקבל את הנכסים חזרה, שהרי יכול ללכת לחכם להישאל על הקדשו והחכם ימצא פתח וחרטה שההקדש שלו היה הקדש בטעות, והוא יתיר לו את הנדר, וההקדש יחזור להיות חולין,

קל וחומר מהקדש. ואפילו אין לו במה להתפרנס – אינו יכול למוכרם". והביא דעת מהר"ח לחלק בין הקדש לבעלי חובות, ע"ש. (יוסף דעת) ויתכן שגם הטעם שנוהגים לקדש דוקא בטבעת משום שזה תכשיט ששייך לאשה שאילו היה מקדשה בכסף, כל מה שקנתה אשה קנה בעלה ויש חסרון בנתינה.

"אין לו בכסות אשתו" (ערכין כד). נאמר במש' אדם שהעריך לא משלם להקדש יכולים ב"ד למשכן את רכושו אבל לא את של אשתו. רוב המפרשים סוברים שאותם דברים קנויים להן קניין גמור, ואין לו בהם שום זכות. (מהר"ק שורש י', בשם תשובת הר"ף, ועוד. עפ"י זבח תודה). וזו לשון הגהות אשרי (ב"ק קב): מכאן נראה לי, שאין אדם יכול למכור בגדי אשתו שקנה לה, ואפילו לא באו לידה,

ערכין כ"ד. "המקדיש את נכסיו מעלין לו תפילין"

התפילין. הרש"ש העיר על כך שאין צורך לתירוצו זה, אלא הסבר הדברים הוא שבערכין משאירים לו את התפילין, כי לומדים את זה מהפסוק החייהו מערכך, שמזה לומדים שכשבאים למשכנו לערכין, צריך לתת לו כדי חיותו, והתפילין הם צורך הכרחי לקיומו שהרי זה מצוה שעל גופו, לכן אין לוקחים ממנו את התפילין. משא"כ בהקדש כשאדם מקדיש חפץ מסוים, ודאי שחל הקדש אפילו אם זה מהדברים שהוא צריך לחיותו, כגון שיש לו מזון ליום אחד, והוא הקדיש את המזון הזה, וכי לא יחול הקדש על המזון, והוא הדין כשהקדיש את כל נכסיו, כיון שהתפילין הם בכלל הנכסים, הרי זה כאילו הקדיש במפורש את התפילין, וע"כ הוא צריך לפדותם במלוא שוויים. (שעורי היום)

התחדש בגמ' שתפילין הם בכלל נכסים ואם אדם הקדיש נכסיו יחול גם על התפילין ההקדש, ויצטרך לפדות אותם מההקדש.

התוס' יו"ט במשנתנו העיר, מדוע לעניין חייבי ערכין שממשכנין אותם לקחת מנכסיהם לשלם את חובם משאירים להם תפילין, משום שזה כדי חייהם, ולמה כשמקדיש את נכסיו זה כולל את התפילין, ואין משיירים לו את התפילין לכדי חייו.

ומבאר התוס' יו"ט שטעם החילוק הוא: שבאמר שהוא מקדיש את כל נכסיו, אנו אומרים שדעתו להקדיש גם את התפילין, כיון שהוא סבור שמצוה קעביד, משא"כ אדם שקיבל ערך על עצמו, לא היה בדעתו שיקחו לו גם את